DE WEST-INDISCHE ZAAL IN HET MUSEUM VAN HET KOLONIAAL INSTITUUT

DOOR

JOH. F. SNELLEMAN

Het paleis van het Koloniaal Instituut binnentredend, komt men onder den indruk, dat hier ruimte is in overvloed: een patio van ongewone afmetingen, met een glazen koepel gedekt die bijna tot den hemel reikt; één palm in het midden, en langs de kanten, wegkrimpens in de duizenden kubieke meters lucht, huismodellen van overal. Ook in de West-Indische afdeeling, die het doel was van mijn bezoek op 19 Juni, is er ruimte; trouwens de meeste musea van lateren tijd zijn tot het inzicht gekomen, dat een te veel schaadt. Ook overigens geen nieuws, zooals in München; zalen en kamers van steen, gewit of geverfd, geen deuren, kasten van staal zoo weinig en van spiegelglas zoo veel mogelijk; de verstelbare planken waarop de voorwerpen rusten ook van glas; in vele buitenlandsche musea zag ik een dergelijke inrichting. Tremendously expensive zeide Read van het Britsch Museum, toen ik hem naar den prijs van zulk een kast vroeg; misschien is dat thans beter, nu alles steeds goedkooper wordt.

Drie uur heb ik eraan besteed om in deze West-Indische zaal alles goed te zien. Welk nut heeft 't er doorheen te loopen, zooals de groote meerderheid doet? Het meest genieten zij die iets van onze West weten, maar hoe gering is hun aantal. Iedereen kan dit probeeren door naar de volgorde der drie Guiana's, hun ligging op Zuid-Amerika's noordkust te vragen. Toen er in '22 te Marseille een koloniale tentoonstelling was en ik op 'n avond aan de Corniche zat toen de zon onder ging, kwam ik in gesprek met iemand die iets over de tentoonstelling vroeg. Hij

wilde erheen maar zag er tegenop — geen wonder wanneer men aan een zee zit als deze. Van de Fransche koloniën wist hij heel wat, maar Guiana sloeg hij telkens over, en toen ik hem daarop wees, kwam 't voor mij genoegelijke moment: „C'est français?” vroeg hij: „Plus ou moins”, antwoordde ik, en legde hem uit hoe rustig we op gindsche kust naast elkaar liggen.

Der Indianen opschik bij feesten en dansen — welk een dankbaar werk daarmee een kast te vullen! Vederen en veertjes, van schier alle kleuren, veel rood, ook wit, donker blauw, groen zelfs, en stemmig daartusschen de banden van aaneengeregen pitjes. Electriche verlichting van bovenaf. Maar de kleur, terracotta, van den achterwand deugt niet; veel te rood bij zooveel roode veeren. . . of heeft men aan zoogenaamde roodhuiden gedacht, een manier waarmee Foy is begonnen in het Keulsche museum, die de voorwerpen wilde uitstellen op een ondergrond in kleur gelijk aan de huidkleur der inlanders die aan de beurt waren? Indianen zijn echter evenmin rood als gij of ik, wel wrijven ze zich in met koesoewé met krapa-olie gemengd (hetzelfde goedje waarmee wij boter en kaas verven) maar van huis uit trekken zij in huidkleur naar de kaneel. Een achtergrond van grijs zou hier beter passen.

Minder schitterend maar voor menigeen fraaier is het vlechtwerk; men kent de groote gevlochten doozen met overvallend deksel, en ingevlochten ornamenten, waarvoor men Van Panhuys moet nalezen, die over de beteekenis der versiering bij de Indianen en de Boschnegers, nabootsing van natuur-objekten, styliseering later, interessante opmerkingen heeft gemaakt.

Bij het mandwerk ligt de toestel die bij de wespenproef wordt gebruikt, een folterwerktuig waarvoor men de literatuur moet raadplegen; o.a. is het afgebeeld in 't Int. Arch. f. Ethn., suppl. bij dl. 18, pl. III fig. 4 en 5. En de dikwijls vertoonde kassave-persen. Men dient rekening ermede te houden, dat deze West-Indische afdeeling pas in haar begin is, 't voorloopig moest doen met de voorwerpen die zij kreeg van Artis

en van het voormalige museum te Haarlem; dus nog weinig heeft gedaan om naast de materiele kultuur der Indianen ook iets van hun geestelijke kultuur te laten zien; er liggen wel enkele voorwerpen die daarop betrekking hebben maar omdat met stiptheid is vermeden om een opschrift te plaatsen bij het voorwerp wordt de zaak niet duidelijk; een buiten de kast opgehangen bordje geeft een zeer korte opsomming, enkele malen een iets uitvoeriger van den inhoud der kast. In de vitrines, de legkasten hetzelfde: instruktief is toch geenszins „Indianen-opschik” voor al de onbenoemde voorwerpen die hier bijeen zijn; daarenboven zijn de schortjes geen opschik maar kleeding, al zijn ze ook angstig klein; klein maar gracieus, volgens Joest aardiger dan een christelijk hemd. Hoe lang is het geleden, dat de eerste glazen en porceleinen kralen de pitjes en schelpjes gingen vervangen? Want die kralen zijn eenmaal ingevoerd, evenals de knoopjes die bedriegelijk de schelpplaatjes vervangen van het halssieraad. Overal doet de inlander zijn voordeel met onze „vernunftige uitvindingen”.... zie de jasjes van boomschors die de Dajaks met rijen knoopjes ont-sieren in plaats van de ouderwetsche katjes (*Cypraea*). Behalve de schortjes liggen er taschjes, banden en hangers van huid, tanden, kralen. Voor een deel is het beneden-deel dezer vitrine bestemd voor de studie-collecties; hier huist het te veel der kasten in laden en achter deuren; voor een ander deel is het bestemd voor grootere voorwerpen zooals de modellen van de tentbooten met een houten kajuit die van oudsher de personen vervoerden van de stad naar de plantage of vandaar terug; zij werden en worden door 4 of 6 roeiers geroeid. Aan de ommezijde der vitrine nog meer opschik, van „natuur-produkten” gemaakt; glanzend-groene keverschilden zijn een uitstekend materiaal voor iets fraais; en hier liggen met katoen-omwonden armbanden, waarop kaurischelpen zijn genaaid, gevat in veelkleurige kralen. In de kast van de Boschnegers liggen dergelijke sieraden, waaruit zou zijn op te maken, dat beide menschensoorten dit ornament dragen. En als ik nu denk aan het museum

van Frankfurt, het Völkermuseum in het Thurn en Taxische paleis, aan de zorg die er is besteed om een instructieve voorstelling te krijgen, waar alles verstaanbaar spreekt tot den onwetende, de met duidelijke letter gedrukte opschriften, de soms zeer uitvoerige toelichtingen, de foto's en de kaarten. Foto's van Indianen zijn er in het Amsterdamsche Instituut vele, groote en duidelijke, de menschen in hun dagelijksch doen, in hun bedrijf, te land en te water, waaraan alleen ontbreekt de Farbenfreudigkeit die de origineele scènerie geeft te genieten.

Het onstoffelijk bezit der Indianen kan men in de literatuur beschreven vinden; er liggen hier rammelaars die daaraan doen denken, zooals de piai gebruikt; misschien was daarvan óók nog iets te ontdekken in de huismodellen die zijn tentoongesteld, de doorzichtige woningen, met huisraad van onevenredig groote afmetingen.

Nu is het aardewerk aan de beurt, in velerlei vorm maar weinig afwisselend van kleur. „Zoowel voor als na het bakken, zegt de toelichting, wordt het aardewerk met een polijst-steentje bewerkt, met plantaardige verf en aarde beschilderd en tot slot gevernist”. Dit is niet bepaald fout, maar kinderlijk onvolledig vergeleken bij hetgeen Ten Kate erover mededeelt (Encycl. v. W. I. 106); een voornaam ding dat werd vergeten is het opbouwen van de kruik uit worstvormige hoepels van klei, een manier van groote verspreiding, o.a. in Midden-Sumatra bekend. Het polijst-steentje, hier alleen genoemd, dat is de steen „der den Indianerinnen ausserordentlich werthvoll ist”, zooals Joest schrijft (Ethn. und Verwandtes aus Guayana, 88 en pl. 1). Koelkruiken voor drinkwater, schalen, potten, nappen. „Men vergelijke, zegt het bordje naast de kast, den vorm van de meeste koelkruiken met de kalabasvormen op de onderste plank van kast 1”. A quoi bon? Hier wordt een interessant hoofdstuk even aangeraakt: het namaken van oude vormen; maar de botanicus die weet, dat men de polymorfe *Lagenaria* in velerlei vormen kan doen groeien, vraagt wat er nu eerst is geweest, de fleschkalebas of de buikige flesch van aardewerk.

Men zal goed doen bij het bezichtigen van dit vele aardewerk te onthouden, dat de dubbele, drie- en vierdubbele kruikjes oud-Amerikaansch zijn, maar dat alles wat overigens ooren heeft, is bestemd voor den verkoop; evenzoo al de dierfiguren; dus laat-Indiaansch. Hetgeen niet belet, dat laatstgenoemde soms rechtaf vermakelijk zijn, zoo een varkentje in kast 3 op plank 1 van onderen, rechts; en een eend op haar rug. Ik bewonder de kleur niet van dit Indiaansche aardewerk noch het ornament; nieuwerwetsche sierkunstenaars zullen meer ervoor voelen; de vorm is soms van voortreffelijken eenvoud; er zijn voorwerpen bij deze collectie van zoo bijzonder maaksel dat een opschrift noodzakelijk is. De kleuren van den achterwand, veel or, en van den bodem, bruin toile de flandre, zijn beide fout, in deze kast van aardewerk, groezelig bruin-rood-geel van kleur.

Buiten de kast vinden we allereerst een lange trom, dan vele pijlen, „jachtpijlen, vischpijlen, vogelpijlen”, harpoeenen met aflopend koord, parels of pagaaispanen en korjaalen¹⁾ zoowel volwassen als modellen, sierlijke vaartuigen die mij herinneren de pronk-korjaal met parel die in het jaar 1914 Mevrouw Benjamins-de Gouvêa aan het Rotterdamsch museum ten geschenke gaf. Terugkeerend naar de kasten vond ik vier spindels, onder het opschrift „spintoestel”; misschien mag ik hier verwijzen naar hetgeen ik schreef over Twijnen en spinnen, in dit tijdschrift, jaarg. I, 1919—20, bl. 500. Hoog in de kast hangt een hangmat, te hoog om te zien of een Karaïben-vrouw haar weefde. De W. I. Encycl. vermeldt er meer van (745) en geeft de literatuur.

Van bijzonder belang zijn de maquettes die de Indianen in hun dagelijksch leven en hun bedrijf toonen, kastjes van ongeveer $\frac{1}{2}$ meter breedte en een kwart diepte, vooral merkwaardig omdat ze ongeveer een eeuw oud zijn

¹⁾ Hoe een korjaal gemaakt wordt, vindt men door Dr. G. Stahel beschreven en afgebeeld in het „Tijdschr. v. h. Kon. Nederl. Aardr. Genootschap”, tweede reeks, deel XLIV no. 1, Januari 1927, blz. 26—33. Ook gepubliceerd als Bulletin no. 85 v. d. Maatsch. ter bevordering v. h. Natuurk. Onderzoek d. Nederl. Koloniën.

nl. van 1819 en 1832; deze Indiaansche interieurs brengen ons bij dansers en muzikanten, kinderen, honden, vogels, veelal ara's en groene parkieten; elders hutten aan den waterkant, een barbakot, visschers, menschen in een korjaal, andere aan 't bereiden van de sago en van den jachtbuit, tafereelen van een verkwikkende duidelijkheid.

Van hetzelfde maaksel is een maquette van 1820 die het leven der Boschnegers voorstelt, bij wie we nu na lange omzwerving zijn aangeland. Ik heb dadelijk gedacht aan de platen van het boek van Benoit, want in de figuren van deze maquette is evenzeer humor; ze is al even aardig als die van de Indianen met hun fel rood geverfde huid. Is het de plantage-eigenaar of zijn vertegenwoordiger die komt kijken bij de dansende Boschnegers, of is het zijn lakei? Maar deze zou zwarter zijn.

Voorts vinden we in de kast een hoogst curieus, ankervormig snaar-instrument met strijkstok, houten spatels en kammen, „magische bezems”, veel huishoudgerei van kalebas, houten zitbanken met ontelbare koperen stoelenspijkers, lastig voor onbekleeden, ratels alweder en houten deursloten, zoogenaamde klaviersloten, Egyptische uitvinding, die een wereldreis deed (Zie Van Genep „Les systèmes de fermeture” in *Etudes d'ethnographie algérienne*, 2me série, 1914, bl. 46). In het Museum te Berlijn heeft een der dames-assistenten een afbeelding voor mij gemaakt van een houten slot afkomstig van „Kisulu, am Wasserfall des Ambriz-Flusses”, dat is in het N. van Angola, W. kust van Afrika. Dit moet, dunkt me, het oude type zijn dezer sloten, dat van Afrika, met de slaven, naar Suriname verhuisde. Het snijwerk waarmede vele houten voorwerpen zijn versierd, is nogal aardig, nooit zeer mooi. Een forsche houten vijzel met stamper vervangt hier het Indische rijstblok. Parmantig in 't gelid op de bovenste plank van deze Boschnegersche kast staan elf Indiaansche knotsen; maar het bordje naast de kast vermeldt eerlijk dat zij van de Indianen afkomstig zijn. Men moet ze niet bij hen gaan zoeken in hun land: knotsen vindt men in de musea, niet meer bij de Indianen — en stellig niet de knotsen met steenen kling,

bladed warclubs, die in de Series of publications relating to the American aborigines zijn beschreven, een van Nederlandsch Guiana, naar Stedman. In het boekje zijn de vier zijden van een versierde knots afgebeeld en voor hen die naar een diepere beteekenis zoeken dezer ornamentiek schijnt mij deze afbeelding van waarde.

Schrijvende over de benedenlandsche Indianen zegt Ten Kate, dat de versieringskunst der primitieven overal samenhangt met hun zieleleven, vaak ook met hun mythologie, folklore, enz. Zoo ook in Suriname; een der voornaamste figuren der Indiaansche ornamentiek is de menschelijke gestalte, identiek, naar het schijnt, met de afbeelding van den kikvorsch. Op de siervlakken van de knots is met eenigen goeden wil de menschenfiguur terug te vinden en misschien door ingewijden de kikvorsch. Menschen en kikvorschen zijn gewoonlijk dermate tot versierings-figuren geworden, dat de oorspronkelijke gedaante niet hervindbaar is, zonder kennis der talrijke overgangsvormen; er is gestadig evolutie. Van de Boschnegers sprekend zegt Van Panhuys, dat hun ornament, behalve de voor de hand liggende beteekenis, nog een tweede, verscholen liggende te zien geeft aan ingewijden; dit maakt de zaak bijster moeilijk.... soms geven de namen waarmede kinderen het ornament aanduiden inlichting omtrent datgene wat volwassenen angstig geheim houden.

En zoo zijn we weder bij de Boschnegers terug, eigenlijk alleen om van hen afscheid te nemen. Want de ethnografische ommegang is hiermede afgeloopen. Vergeleken met het Trocadéro is de opstelling schitterend; maar dat museum maakt den indruk van la belle au bois dormant, de schoone in een slaperige omgeving. Indien men kast I het begin van een museum mag noemen, dan vangt dit Parijsche aan bij Les Guyanes. Het kan niet ongelukkiger treffen: deze Guiana's met al hun tooi van vederen hebben nauwlettend en voortdurend toezicht noodig; niettemin staat er veel open en bloot, kostbare dingen die nooit meer hierheen kunnen worden gebracht. Maar belangrijker is de verzameling stellig dan de Am-

sterdamsche. Gaan zij die hier het beheer voeren ginds en elders zich overtuigen wat er ontbreekt, ten einde naar aanvulling te trachten, of nog beter: uit Suriname halen wat er nog beschikbaar blijkt? Misschien is 't voor vele dingen reeds te laat. De Parijsche beelden van Indianen, mat licht-bruin van kleur, vergeet men niet licht, evenmin de rijk versierde hangmatten, hoog in de lucht. Telkens trekken bijzondere dingen de aandacht van den opmerkzamen bezoeker; maar hem toespreken doen zij niet. Het is eenige jaren geleden dat ik er was; misschien is het nu beter; maar wie den Franschen aard kent twijfelt.

Van de Boschnegers gaan we naar de boschprodukten, de harsen en gommen, zaden en vruchten en het hout; vooral het hout, de boomen die, verknocht aan hun woud, daarvan niet kunnen scheiden en het den menschen lastig maken die hen toch willen medenemen naar de stoomboot op de rivier. Stalen zijn er, flinke blokken van prachtig hout; prachtig althans zoolang men 't niet onder water zet; want dan verandert de zaak. Ziehier de Teredo, de nieuwste en daarom Neoteredo geheeten, de 35 malen vergroote boorschelpen van een weekdier dat bijna alle hout op den duur onbruikbaar maakt. Alleen het manbarklak en het basralocus zijn vrijwel volledig bestand tegen het boren van den paalworm. Deze wijsheid is met vele andere neergelegd in het boek van dr. J. Ph. Pfeiffer, *De houtsoorten van Suriname*, waarvan ik trachtte een overzicht te geven in dit tijdschrift, 8ste jaarg. bl. 421 en 9de bl. 488. Merkwaardig het boren dezer dieren: sommige stukken hout hier aanwezig zijn door de talloze openingen en gangen meer gat dan hout. Er is hier van alles te zien, de longtom en de batée van de goudzoekers; alles dat de bauxiet-winning raakt en zelfs verder nog, het pannetje van wit metaal, als eindterm der reeks; een dakpan in Nederland gebakken van Surinaamsche klei, naast houtskool en verfstof door Boschnegers gebruikt om zich te tatoeëren. Visschen en slakken van economisch belang; een wespennest, bois de rose femelle, diverse noten, copra, katoen, oliepalmpitten en apenootjes. Dan volgt een en ander dat betrekking heeft op

de suiker-industrie; de cacao en de krullotenziekte; koffie en rijst met en zonder zilvervlies; talrijke vezelstoffen, arrowroot en sukade; vele vruchten, ook de bananen en de bacoven; de kapok en een foto van een fraaien kapokboom; een groot vel balata zooals deze in den handel komt; de gang van het werk bij de hoedenvlechterij, beginnende bij de wel te onderscheiden roosjes, waarmede in het centrum van den bol het vlechten aanvangt. Een hooge glazen kast geeft verblijf aan eenige boomstammen, van den balata-boom, een mimusops, en van den nijdig gedoornden possentri (poisontree, *Hura crepitans*), aan een rolvormige rasp gelijk. De bezoekers die aandacht hebben voor al het nuttige dat Suriname voortbrengt zullen hier uren willen verwijlen; en veel leeren. Eenigszins achteraf staat een model van een woonhuis te Paramaribo. *Cubacula locanda*.

Zij die vermoeid zijn van een wandeling door de zalen moeten verlof vragen even het studeervertrek te zien, met zijn lange tafels waaraan de ethnografie wordt bestudeerd; het moet er rustig werken zijn, óók door het uitzicht dat de kamer biedt op een stukje met hoog opgaand geboomte en vele blanke grafzerken van de Oosterbegraafplaats in ruste. Zij ligt buiten het gebouw van het Instituut; voor een studeercel was geen beter plaats te vinden.